

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

Anexa nr.6

ABSTRACT OF THE HABILITATION THESIS

TITLE :

**Insights into Reality and Beyond:
The Interplay of Philosophy and Theology from Late
Antiquity to Byzantium**

Field of habilitation: **Philosophy**

Author: **Vlad Marilena-Silvia**

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

Insights into Reality and Beyond: The Interplay of Philosophy and Theology from Late Antiquity to Byzantium

Rezumat

Această teză de abilitare prezintă principalele direcții ale cercetării mele, centrate, pe de o parte, pe relația complexă dintre neoplatonismul grecesc și receptarea sa teologică în gândirea bizantină timpurie și, pe de altă parte, pe recuperarea filosofiei grecești în spațiul cultural postbizantin. Cercetarea mea s-a concretizat în cărți de autor și studii de specialitate, publicate în reviste internaționale și volume colective, dar și în traduceri din greaca veche însoțite de comentarii și note critice explicative.

În privința primei direcții, investigația mea s-a concentrat asupra schimbărilor metodologice și conceptuale care au marcat trecerea de la gândirea filosofilor neoplatonicieni, precum Proclus și Damascius, la tradiția creștină reprezentată de scrierile lui Dionisie Areopagitul. În centrul acestei cercetări se află problema primului principiu al realității: modul în care acesta este articulat în diferite contexte filosofice și teologice, felul în care el generează nivelurile ulterioare ale realității și structurează realitatea ca un întreg unitar. În plus, investigația mea are în vedere modul în care existența unui prim principiu influențează însăși natura discursului și determină limitele gândirii conceptuale, dat fiind că natura sa rămâne în mod esențial inefabilă.

În primul rând, am examinat ideea principiului de dincolo de ființă și de gândire, noțiune centrală în tradiția neoplatonică. Am arătat că această noțiune de transcendență deține o istorie proprie și trece printr-un proces de dezvoltare internă. Ideea unui principiu transcendent nu este un dat doctrinar fix, ci o concepție în continuă evoluție, care, pe parcurs, dobândește mai multă complexitate și profunzime. Există o interacțiune dinamică între gândirea filosofică, în căutarea ei de a articula un principiu dincolo de toate, respectiv

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

insatisfacția constantă a gândirii față de noțiunile de transcendență ce rezultă din propria sa căutare.

Totodată, am discutat metodologia aporetică radicală dezvoltată de Damascius, care reprezintă punctul culminant al căutării neoplatonice a unui principiu complet inaccesibil. Spre deosebire de predecesorii săi, care elaborează discursuri indirecte și negative despre principiu, Damascius subminează orice încercare de închidere sau închistare într-o expresie conceptuală. El îmbrățișează mai degrabă paradoxul conform căruia primul principiu trebuie să rămână dincolo de discurs, nu doar ca o simplă enunțare teoretică a unei pure negativități, ci ca un impas existențial de nedepășit, pe care gândirea filosofică trebuie să îl asume ca atare. Studiile mele demonstrează că această abordare radicală marchează un moment decisiv în istoria neoplatonismului și anticipează evoluția ulterioară a teologiei negative.

De asemenea, am analizat transformarea anumitor concepte neoplatonice în cadrul corpusului dionisiac, unde noțiunea de principiu prim este elaborată prin prisma teologiei creștine. Dionisie Areopagitul adoptă teoria neoplatonică a procesiunilor divine și o reconfigurează din perspectiva numelor divine, care dezvăluie și ascund, în același timp, realitatea ultimă – Dumnezeu sau tearhia – precum și prezența sa în fiecare lucru. Conceptul de ierarhie joacă un rol crucial în structurarea realității, prezentată ca o ascensiune mediată și ca un proces de participare la iluminarea divină. Dionisie nu se limitează la o simplă preluare a conceptelor neoplatonice, ci le transformă în mod activ, încercând să răspundă diverselor tensiuni conceptuale inerente neoplatonismului târziu.

Am discutat rolul limbajului și al discursului, analizând modul în care limbajul apofatic funcționează ca un instrument filosofic și teologic ce depășește simpla negație, acționând ca un mecanism prin care sunt confruntate limitele gândirii. Atât Damascius cât și Dionisie recurg la o strategie ce utilizează însăși incapacitatea de exprimare a limbajului. Aceasta nu apare ca o limitare sau ca un eșec, ci ca un mijloc de a indica prezența a ceea ce nu poate fi articulat în mod direct. Această perspectivă este esențială pentru înțelegerea modului în care filosofia antichității târzii a abordat transcendența divină – nu ca pe o abstracțiune teoretică, ci ca pe scopul ultim al gândirii umane care se dedică în mod activ înțelegerii realității ca întreg.

Analiza mea s-a concentrat asupra unor proceduri metadiscursive specifice, pe care gândirea antichității târzii le-a integrat, alături de descrierea teoretică și conceptuală. Tehnici

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

precum divinația, rugăciunea, tăcerea, unificarea și iluminarea surprind semnificația profundă și scopul suprem al neoplatonismului, precum și al tradiției teologice reprezentate de Dionisie Areopagitul. Acest scop nu este acela de a transmite o descriere – fie și paradoxală – a realității și a principiului său, ci mai degrabă de a trezi o manieră aparte de a percepe principiul realității, în conformitate cu modul în care acesta ne afectează.

Cea de-a doua direcție a cercetării mele, concretizată în special în ultimii cinci ani, abordează receptarea filosofiei grecești în spațiul post-bizantin. În mod particular, m-am concentrat asupra tradiției aristotelice post-bizantine, prin studierea și traducerea operelor filosofice ale lui Teofil Coridaleu, o figură esențială a secolului al XVII-lea în ceea ce privește transmiterea gândirii grecești clasice în epoca modernă timpurie. Coridaleu se remarcă prin efortul său sistematic de a relua, în termenii scolasticii aristotelice târzii, întregul corpus al lui Aristotel, oferind comentarii detaliate și riguroase. Lucrarea sa asupra tratatului Despre suflet reprezintă un exemplu privilegiat al modului în care filosofia antichității grecești a fost reinterpretată și integrată într-un cadru educațional și teologic post-bizantin. Cercetarea mea asupra operei lui Coridaleu implică editarea și traducerea manuscriselor grecești, cu scopul de a oferi o ediție bilingvă însoțită de comentarii critice explicative. Această cercetare implică nu doar reconstruirea istoriei textuale a comentariilor sale, ci și contextualizarea filosofică a pozițiilor exprimate de Coridaleu în raport cu tradiția peripateticiană și cu alte influențe filosofice detectabile în discursul său. În același timp, cercetarea mea vizează și recuperarea unei epoci de tranziție în cultura sud-est europeană, în care filosofia greacă – deși adesea trecută în umbră de dominația teologică – a continuat să fie cultivată, transmisă și resemnificată. Prin acest proiect, încerc să contribui la reevaluarea unui segment important și puțin cunoscut al istoriei filosofiei, aducând în atenție continuitatea subtilă dintre moștenirea antică, mediile bizantine târzii și reconfigurările filosofice ale modernității timpurii. Coridaleu apare astfel nu doar ca un exeget fidel al lui Aristotel, ci ca un gânditor profund implicat în problematica transmiterii și reinterpretării tradiției într-un context cultural aflat sub presiunea schimbărilor istorice și epistemice majore.